

LIBRIS

We know
books

PAUL KINGSNORTH

MAI PUTEM SALVA LUMEA?

Confesiunile unui ecologist
convertit la ortodoxie

Ediție în limba română
prefațată și adăugită de autor

Cuvânt-înainte de
Dumitru Constantin-Dulcan

Traducere de **Vasile Andreica**

Cluj-Napoca
2023

<i>Cuvânt-înainte</i> de Dumitru Constantin-Dulcan	11
<i>Prefață la ediția în limba română</i>	13
<i>Introducere: Găsirea drumului</i>	17

I. PRĂBUȘIREA

O criză de amploare	25
Despre matematica prăbușirii	30
Lumea înecată	44
Cursa spațială s-a încheiat.....	50
Expertii și poeții	62
O scurtă istorie a distrugerii	73

II. RETRAGEREA

Confesiunile unui ecologist în recuperare	83
Poetul și Mașinăria	109
Învățând ce trebuie să înțeleg.....	118
Momentul codurilor de bare	137
Ecologie întunecată	152

III. CONECTAREA

În Camera Neagră	191
Vechiul jug.....	222
Golful	231
Salvarea poporului englez	242
Martorul	261

Cei care-i cântau pădurii	274
Plantarea copacilor în Antropocen.....	284

EPILOG

DEZCIVILIZAREA. <i>Manifestul Muntelui Întunecat</i> de Paul Kingsnorth și Dougald Hine.....	309
Cele opt principii ale dezcivilizării	338

SUPLIMENT

la ediția în limbă română

CRUCEA ȘI MAȘINĂRIA.....	343
<i>Despre autor</i>	363

Cuvânt-înainte

Scriu la prima impresie nu despre o carte, ci despre omul-autor.

Cunosc conținutul avertizant și demn de atenție al acestor eseuri, dar primul îndemn sufletesc, primul impuls mi l-a stârnit omul care le-a scris.

... Este dimineață. Abia m-am trezit. Editura Școala Ardeleană mi-a trimis un manuscris listat pe care să îl citesc pentru valoarea sa. Am ales să mă opresc însă la destinul acestui autor, lăsându-vă dumneavoastră, cititorilor, bucuria descoperirii conținutului acestor eseuri.

Despre ce este vorba: un tânăr scriitor englez face o vizită, ca simplu turist, în România, așa cum fac mulți alți oameni care au auzit despre această țară.

Îl impresionează munții noștri, cu tăria aerului pe care îl emană, cu izvoarele limpezi care susură pe albiile lor înguste, cu brazii îmbrăcându-i cu podoaba lor totdeauna verde, cu mirosul suav de cetină, cu urletul lupilor care se cheamă între ei la miez de noapte.

Cu alte cuvinte, îi place tot ce vede.

Mai adastă o zi, înainte de plecare, plimbându-se prin oraș, ca orice om curios într-o țară străină. Între blocurile de sticlă și oțel, zărește o foarte veche bisericuță, umilită de înălțimea clădirilor din jur.

Din pură curiozitate și nimic altceva, deoarece era deschisă, purcede înăuntru.

Ce vede știm cu toții, noi, cei care ne mai rătăcim din când în când și pe acolo. Dar ce transformare avea

Introducere

Găsirea drumului

„E cam greu să vezi leul care te-a înghițit.”

CARL JUNG

Am auzit spunându-se, deși nu-mi amintesc unde, că toți scriitorii își petrec viața narând, iar și iar, sub diferite forme, aceeași poveste, uneori chiar fără să își dea seama de asta. Când privesc retrospectiv aceste eseuri, pot înțelege această concepție. Detașându-mă și observându-mi propriile ticuri și obsesii, pot vedea teme care se ivesc precum izvoarele de pe versantul unui munte. Nu le recunoșteam întotdeauna când le așterneam pe hârtie, dar acum pot vedea un râu care curge și cred că îi pot observa sensul de deplasare.

Am scris primul eseu din această carte în 2009, la scurt timp după ce lumea s-a sfârșit. Lumile se sfârșesc mereu – se vede că asta se numără printre temele, ticurile sau obsesiile mele –, iar criza capitalismului din 2008 a fost cel mai recent exemplu în acest sens. Privind retrospectiv, șocul economic global din acel an pare, mai degrabă, începutul unei mari readaptări decât o avarie a Mașinăriei. Pare a fi nu atât un eșec al piețelor, cât, mai curând, un semn al unei stări de rău mult mai profund, pe care anii anteriori care au adus abundența pe termen scurt (cel puțin pentru unii) au camuflat-o sau au făcut-o

mai ușor de amânat pentru o altă zi. Populația umană în plină expansiune, o criză din ce în ce mai mare a alimentelor și a apei, acapararea guvernului de către interesele corporatiste, diferența tot mai mare dintre elite și restul populației, toate acestea se împleteau într-o singură realitate. Iar la temelia tuturor acestora, și mai important decât orice altceva, a fost atacul continuu al ramurii industriale a umanității asupra înseși vieții de pe Pământ.

Scriu această introducere la două zile după ce un nou studiu despre declinul accelerat al gheții în Antarctica a fost publicat în revista *Nature*. Se pare că declinul este mai rapid decât era de așteptat și impactul său va fi, probabil, mai mare decât ne-am temut. Am putea asista la o creștere a nivelului mării de până la 1,5 sau 1,6 metri în următorii 85 de ani; o rată de schimbare care era preconizată să dureze secole sau chiar milenii. Acest lucru, dacă îmi veți ierta deprimantul joc de cuvinte, este însă doar vârful unui iceberg ecologic. Nivelurile de extincție sunt mai ridicate decât au fost vreodată în ultimele 65 de milioane de ani. Atmosfera terestră nu a mai conținut atât de mult dioxid de carbon de când a apărut omenirea. Am erodat jumătate din stratul superior de sol al Pământului în doar un secol și jumătate, iar restul s-ar putea să ne mai ajungă doar pentru încă șaiszeci de ani, în timp ce ne luptăm să hrănim o populație umană aflată în plină expansiune și din ce în ce mai exigentă, dispunând însă de un pământ tot mai puțin fertil. Aș putea continua, dar bănuiesc că ați mai auzit toate acestea și, la fel ca noi toți ceilalți, nu prea știți ce să faceți în această privință sau dacă se mai poate face ceva.

Lumile se sfârșesc mereu; imperiile se prăbușesc mereu; clima s-a mai schimbat și înainte; schimbarea este singura

constantă. Acestea sunt poveștile liniștitoare pe care ni le spunem pentru a trece noaptea cu bine. Acestea sunt cuvintele care ne permit să evităm în continuare să privim la grozăvia lucrurilor pe care le-am făcut și încă le facem. Ele ne permit să continuăm să pretindem, pentru încă o vreme, că modul în care trăim este corect, normal și inevitabil, și că va continua așa; că acestea sunt probleme care pot fi aplanate prin întrebuintarea chibzuită a celebrei noastre inteligențe umane. Crede oare cineva, cu adevărat, acest lucru, la nivel celular, visceral? Uneori cred că știm cu toții – în interiorul nostru, în locul acela în care încă suntem animale sălbatice – ce am făcut. Lumile se sfârșesc mereu, e adevărat; dar nu în acest fel. Ceea ce se întâmplă este ceva nou. Este ceva mai copleșitor decât tot ce a existat vreodată de când sunt pe lume oameni, și noi am fost cei care au provocat-o, iar acum va trebui să trăim cu asta, dacă mai putem.

În momentul în care am început să scriu aceste eseuri, neașteptându-mă ca vreunul dintre ele să fie publicat într-o carte, aceasta era concluzia la care ajunseseam. De-a lungul anilor, am simțit furie, frustrare, depresie, mânie, hotărâre și multe alte emoții amestecate, în timp ce contemplam epava în care lăsam să se transforme o lume bogată și vie. Timp de aproape douăzeci de ani, mi-am investit o mare parte din energie în activismul de mediu, deoarece eram convins că acesta poate salva sau cel puțin schimba lumea. În 2008, am încetat să mai cred însă acest lucru. Acum simțeam că rezistența era zadarnică, cel puțin la scara mare, globală, la care am presupus întotdeauna că aceasta trebuie să aibă loc. Știam ce se afla deja în atmosferă și în oceane, croindu-și

drum prin conexiunile misterioase ale vieții de pe Pământ, începând să schimbe totul. Mi-am dat seama că dinamica Mașinăriei umane – zimții și roțițele ei, producția și consumul, modul în care aceasta transforma natura în bani și numea acest proces *dezvoltare* – nu avea să fie inversată acum. Cei mai mulți oameni nu-și doreau să se întâmpale asta, dar se bucurau de roadele acesteia. Toate argumentele, toate campaniile stridente, toate studiile de caz bine documentate eșuau la mal și se stingeau în niște pe nisip, ca niște meduze vlăguite. Era imposibil să mai oprim ceea ce declanșasem. Aveam de gând să devorăm totul, inclusiv pe noi înșine. Totul era bătut în cuie de acum. Era prea târziu.

Motivația de a-mi așterne gândurile pe hârtie în acest moment a fost una simplă: încercam să-mi dau seama ce credeam despre toate acestea, ce trebuie să fac în continuare și cum să îmi păstrez sănătatea mintală în timp ce făceam acest lucru. O mare parte din paginile rezultate au fost publicate pentru prima dată în cărțile sau pe site-ul dedicat *Dark Mountain Project (Proiectul Muntelui Întunecat)*, pe care l-am fondat în același an, 2009. Inspirat de manifestele moderniste care apăruseră cu un secol înainte, într-o altă perioadă de transformare globală, am redactat, împreună cu un coleg scriitor, Dougal Hine, un mic manifest intitulat *Dezcivilizarea*, care se dorea a fi o provocare pentru artiști și scriitori. Manifestul a proclamat (manifestele mereu proclamă; sunt niște chestii zgomoase) că nu ne confruntăm cu o criză economică, politică sau tehnologică, ci cu o criză a poveștilor – că poveștile pe care ni le spunem despre locul nostru în lume sunt periculos de greșite, că trebuie să le îndreptăm și că

aceasta este, cel puțin parțial, o sarcină pentru scriitori, pentru artiști și pentru oricine altcineva care se joacă cu imaginația pentru a-și câștiga întrucâtva existența. Presupun acum că aceasta a fost o provocare pentru mine însumi la fel de mult ca pentru oricine altcineva. Am putea face lucrurile mai bine? Aș putea să o fac eu?

Am un citat agățat deasupra biroului meu. E murdar și pătat, pentru că stă acolo de ani de zile. Face parte din eseul lui George Orwell* despre Henry Miller**, intitulat *Inside the Whale (În pântecul balenei)*. Orwell, scriind despre literatura de ficțiune a lui Miller, face o afirmație tipic dură. „Romanele bune – susține el – nu sunt scrise de cei care adulmecă în căutarea unei drepte credințe și nici de oameni care au muștrări de conștiință cu privire la propria lor lipsă de ortodoxie. Romanele bune sunt scrise de oameni care *nu au temeri*.” Orwell, cred eu, trebuie să se fi provocat și pe sine însuși când a scris aceste cuvinte. A fost o provocare bună; am încercat să o adopt și eu, nu doar pentru lucrările mele de ficțiune. În aceste eseuri, am încercat să nu mă tem de consecințele înspre care mă purtau tentativele mele de reflecție. Am încercat să nu mă mint pe mine însumi cu privire la starea în care se afla lumea; să nu-mi spun mie însumi, sau oricui altcuiva, ceea ce am fi vrut să auzim cu toții. Nu am reușit întotdeauna; poate că nu am reușit deloc. Sunt sigur că aș fi putut fi mai curajos.

* Celebru romancier, eseist, nuvelist, critic literar și jurnalist britanic. S-a născut în India, în vara anului 1903 și a murit la Londra, în 1905 (n.r.).

** Scriitorul american Henry Valentine Miller (1891–1980) a fost cunoscut pentru ruperea de genurile literare obișnuite, creând o tehnică de scriere specială în care a combinat povestirea, autobiografia, critica socială, reflecția filosofică, suprealismul și misticismul (n.r.).

Dar am făcut tot ce am putut pentru a încerca să am și mintea, și privirea limpezi.

Majoritatea eseurilor din această carte au fost publicate, între anii 2010 și 2016, într-o varietate eterogenă de publicații. Cele mai multe dintre ele apar aici în forma în care au fost publicate inițial, dar câteva au fost ușor editate pentru a evita repetițiile și pentru a remedia eventualele lacune factuale retrospective. Unul dintre eseuri, *Învățând ce trebuie să înțeleg*, este publicat acum pentru prima dată.

Privind în urmă, încercând să-mi găsesc calea, îmi dau seama că povestea care se înfășoară în această carte reprezintă ruperea legăturii dintre oameni și locuri, dintre trecut și prezent, dintre instinct și rațiune, laolaltă cu toate consecințele care au decurs și vor decurge din aceasta. Îmi dau seama că este vorba despre reducerea la tăcere a ceea ce Thomas Berry numea „marea conversație” dintre oameni și restul naturii, și despre ce înseamnă acest lucru. Această carte vorbește despre sentimentul de rătăcire și despre încercarea de a ne regăsi calea într-o lume care se remodelează cu o viteză incredibilă, o lume care fuge de real către artificialitate și un narcisism uman limitat. Direcția călătoriei noastre este limpede, însă nu și destinația. Vechiul este mort sau pe moarte, iar noul încă nu s-a născut. În vremuri ca acestea, nu sunt sigur că mai are cineva, cu adevărat, răspunsuri utile. Dar poate că este posibil să identificăm cel puțin câteva întrebări utile. Asta am încercat eu să fac în această carte.

*Comitatul Galway,
Irlanda, aprilie 2016*

I

PRĂBUȘIREA

O criză de amploare

Să treci printr-un colaps este o experiență interesantă. Poate că partea cea mai interesantă este că nimeni nu vrea să recunoască că este vorba despre un colaps. Rezultatele unei jumătăți de secol de „dezvoltare” alimentată de datorii devin imposibil de negat într-un mod convingător, însă liderii pe care i-am desemnat își mențin curajos poziția, chiar și atunci când economiile și certitudinile se destramă. Nimeni nu vrea să fie primul care să afirme că barajul este iremediabil distrus.

În acest moment istoric, să ascuți un lider politic este ca și cum ai asista la o predică ținută de un preot care și-a pierdut credința, dar încearcă cu disperare să nu recunoască acest lucru, nici măcar față de însuși. Urmăriți cum președintele sau prim-ministrul pe care l-ați ales li se adresează susținătorilor partidului cu plătitudini de tip dur. Ascultați-i cum insistă într-un limbaj studiat că totul va fi bine. Studiați-le mimica atunci când vorbesc despre „dezvoltare”, de parcă un zeu păgân ar putea fi domolit aruncând alt cazan cu bani de aramă în craterul unui vulcan.

În vremuri ca acestea, oamenii caută răspunsuri în altă parte. O perioadă de criză este și un moment de deschidere, în care gândirea marginală trece în centrul atenției. Atunci când totul se năruie, apetitul pentru noi moduri de a vedea lucrurile devine palpabil și apar întotdeauna o mulțime de oameni dispuși să îl alimenteze, scandându-și ideile mărețe.

Dar prin minte îmi trece acum un gând: și dacă „marile idei” sunt doar o parte a problemei? Dacă, de fapt, chiar amploarea este adevărata problemă?

Criza care se desfășoară în prezent pe scena mondială este o criză a dezvoltării. Nu este, așa cum ni se spune, de obicei, o criză cauzată de o dezvoltare prea slabă, ci de o dezvoltare prea expansivă. Băncile s-au dezvoltat atât de mult, încât prăbușirea lor ar fi dus la prăbușirea întregii economii globale. Pentru a preveni acest lucru, acestea au fost salvate cu tranșe uriașe din banii publici, acțiune care, la rândul său, a declanșat crize sociale pe străzile din țările occidentale. Uniunea Europeană a devenit atât de puternică și atât de greu de tras la răspundere, încât pare că se va prăbuși chiar din cauza ei înseși. Corporațiile au devenit atât de puternice, încât copleșesc democrațiile și construiesc o plutocrație globală pentru a-și servi propriile interese. Economia umană, în ansamblul ei, a crescut atât de mult, încât a fost capabilă să schimbe compoziția atmosferică a Planetei și să provoace un eveniment de extincție în masă.

Un om care nu ar fi fost surprins de această criză de amploare, dacă ar fi trăit să o vadă, a fost Leopold Kohr. El ar putea fi considerat cel mai interesant gânditor politic de care nu ați auzit niciodată. Spre deosebire de Karl Marx, el nu a fondat o mișcare globală și nici nu a inspirat revoluții. Spre deosebire de Friedrich Hayek, el nu a rescris regulile economice ale lumii moderne. Kohr a fost o persoană modestă și autoironică, dar nu din această cauză ideile sale au fost ignorate de agenții puterii și influenței timp de o jumătate de secol din momentul producerii lor. Aceste idei au fost ignorate pentru că nu

flatează orgoliile celor însetați de putere, fie ei revoluționari sau plutocrați. De fapt, mesajul lui Kohr reprezintă o provocare directă la adresa lor. „Ori de câte ori ceva nu funcționează bine – a insistat el – ceva se manifestă în exces.”

Kohr s-a născut în 1909, în micul oraș austriac Oberndorf. Copilăria pe care a petrecut-o în acest orașel, pe lângă studiul analitic al economiei și teoriei politice la London School of Economics, experiența pe care a avut-o în orașe-stat anarhiste în timpul Războiului Civil Spaniol, pe care l-a tratat exhaustiv în calitate de reporter de război, și faptul că a fugit din Austria după invazia nazistă au contribuit la creșterea suspiciunii sale față de putere și de abuzurile acesteia.

Stabilindu-se în Statele Unite, Kohr a început să scrie cartea care îi va defini gândirea. Publicată în 1957, lucrarea *The Breakdown of Nations (Prăbușirea națiunilor)* a prevăzut ceea ce, pe atunci, era un argument radical: că statele mici, națiunile mici și economiile mici sunt mai pașnice, mai prospere și mai creative decât marile puteri sau super-statele. Aceasta era o afirmație cât se poate de demodată. Era începutul erei spațiale – o perioadă de mare încredere în destinul progresist, gigantic și tehnologizat al omenirii. Gânditori politici de renume vorbeau cu toată seriozitatea despre crearea unui guvern mondial ca următorul pas spre unificarea umanității. Kohr era în dezacord serios cu starea de spirit dominantă. Mai târziu, a comentat în mod ironic: criticii „mi-au respins ideile, referindu-se la mine ca la un poet”.

Kohr susținea că problemele societății nu sunt cauzate de anumite forme de organizare socială sau economică, ci